

Українська транскрипція японських слів та її уніфікація

Ігор Дубінський,
перекладач

Як перекладач, я говоритиму про практичну транскрипцію!

- ▶ Засади: «передача власних назв та апелювативів однієї мови засобами звичайної орфографії та фонетики іншої мови» [1]
- ▶ Призначена для носіїв української мови; отже, думка іноземців чи сприйняття іноземцями братися до уваги не мають
- ▶ Для цілей вивчення японської мови не призначена*

Заувага: ідея використання української транскрипції в навчальному процесі видається химерною — в межах моїх знань про сучасну методика вивчення іноземних мов

Зміст

- Історія
- Доцільність
- Обґрунтованість
- Метод
- Перспективи
- Пропозиції

Історія (1) — звідки походить

- ▶ Джерело практичної транскрипції японських слів в Україні: художній переклад
- ▶ Відображена в газетирі, єдиному відомому мені офіційному документі, що в нормує транскрипцію японських слів
- ▶ Припущення, ніби знайомі мені українські перекладачі (Іван Дзюб, Мирон Федоришин) чи я сам зважали на порядок транскрипції іншими мовами, маю за безглузде (в найкращому разі)

Історія (2) — чому так, як є

Отже, до звуків, які в нас є, але букв на їх позначення немає, належать:

- м'які [д'], [т'], [с'], [з'], [н'], [л'], [р'];
- [дж], [дз] і м'який [дз'];
- нескладотворчий [й].

По-третє, якщо **ю** потрапляє в позицію після **ж**, **ч**, **ш**, ці останні обов'язково мають подовжитися: *подорожжю*, *річчю*,

сумішшю. Саме тому в словах *журі*, *брошура* й *парашут* пишеться не **ю**, а **у**.

Доцільність

- ▶ Досвід показує, що відсутність стандарту призводить до плутанини
- ▶ Тому я підтримую стандартизацію транскрипції

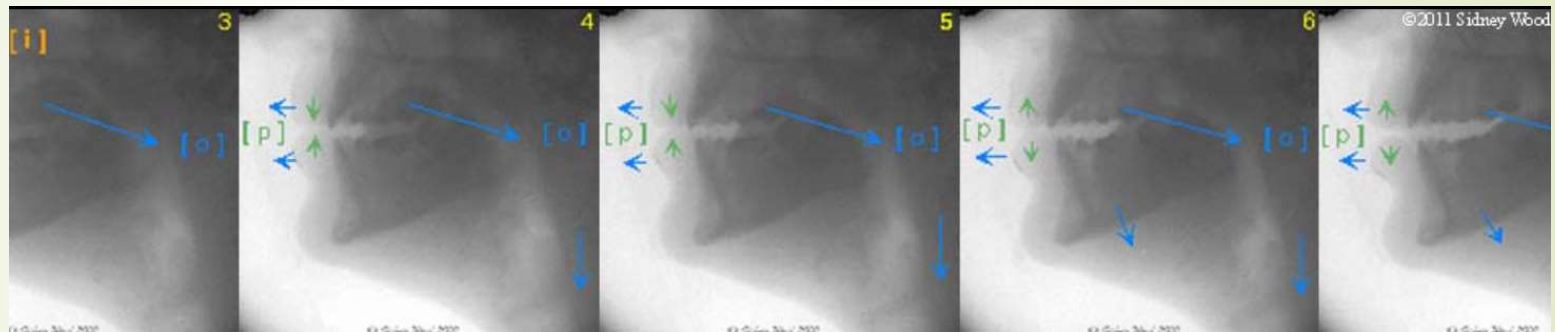

Обґрунтування

- ▶ Транскрипція, пропонована як стандарт, мусить мати якісне наукове обґрунтування
- ▶ **ВАЖЛИВО!**
Якість наукової розробки визначає метод
- ▶ **НАГАДУВАННЯ:**
Наукові питання не розв'язуються голосуванням, апеляції до поглядів більшості антинаукові

Метод (1) — що маємо

- В деяких роботах є описи того, як формуються фонемами в мовному апараті людини

- Далі з уявлень автора про близькість тих чи інших звуків, переважно через подібність артикуляції, виводяться рекомендації щодо транскрипції.

Метод (2) — що не так

- ▶ Артикуляція не релевантна
- ▶ Первинність акустичних якостей і вторинність артикуляції підтверджуються і явищем артикуляційного поліморфізму – можливості різної артикуляції тих самих звуків. Саме завдяки цьому явищу можна навчити говорити папугу: звісно ж, птахові не до снаги відтворити конфігурацію артикуляційного апарату людини, але він цілком спроможний промовити почутий звук за допомогою “своєї” (пташиної) артикуляції. А з приводу того, **що є головним у сприйнятті мовлення – акустичні характеристики фоні чи її артикуляція** (ми тут не будемо торкатися психологічних аспектів сприйняття мовлення) – то відповідь на це питання очевидна: **щоб зрозуміти свого співрозмовника, ми уважно його слухаємо, а не мацаємо йому горло чи язик**. Саме за допомогою акустичного аналізу живі істоти інтерпретують звукову хвилю, яка змушує коливатися їхні барабанні перетинки. **Комп'ютер діє за тим самим принципом: він сприймає звукові хвилі, а не досліджує особливості артикуляційних рухів мовця**. Отже, акустична форма звуків тут є також головною. Відомості про їх артикуляцію теж важливі, але відіграють допоміжну роль. [3]

Метод (3) — фонетична акустика

- ▶ Відомі об'єктивні методи, де знаходять фонетичні параметри та вимірюють їхні значення

- ▶ Параметри виводять з аналізу спектрограм. Розраховують акустичні інваріанти, що зумовлюють сприйняття. Визначають подібність чи відмінність фонем, наприклад, через фонетичні відстані
- ▶ Я пропонував провести таке дослідження в 1997 році, коли викладав у КДЛУ

Метод (4) — психоакустика

- ▶ Психофізика слуху або психоакустика вивчає кількісні характеристики чутливості, маскування та розрізнення звуків, відмінних **за частотним складом, інтенсивністю, тривалістю та просторовою локалізацією**
 - ▶ [по 100 роках досліджень] стало досить зрозуміло, який стосунок мають часові співвідношення до сприйняття мовлення; стає очевидно, що згадані співвідношення — це необхідний складник сприйняття звуків узагалі
 - ▶ Дані про окремих реципієнтів підривають уявлення про усередненого спостерігача. Відмінності залежать від властивостей стимулу, використаних психофізичних методів та **рівня навченості на конкретному слуховому завданні**
 - ▶ Характеристики мовлення є частка загальної системи мови, **включно з правилами й структурами, що зберігаються в пам'яті**. Донедавна когнітивні процеси не завжди чітко відрізняли від процесів слухового сприйняття

[4]

Метод (5) — ДОДАТКОВО

- ▶ Розв'язати питання, традиційно ігноровані авторами публікацій про транскрипцію, наприклад:
 - ▶ Голосна, що традиційно позначається «y» — ближча до українського «y» чи до українського «и»?
 - ▶ Приголосна, що традиційно позначається «r» — ближча до українського «r» чи українського «л»?
- ▶ Впровадити відсутні досі конвенції, наприклад:
 - ▶ Чи відтворювати назалізацію між голосними звуку, що традиційно позначається літерою «г»? Якщо так, то як саме (правопис вимагає «нг»)?
 - ▶ Почати відтворювати редукцію деяких голосних між глухими приголосними (напр., ім'я Рюноске) чи ігнорувати її і далі?
 - ▶ Як відтворювати подвоєні та потроєні голосні [5]?

Перспективи

1. Впровадження не обґрунтованих науково транскрипцій → непорозуміння
2. Пропозиції нових, ще радикальніших змін (вже звучать)
3. Притягнення політичних міркувань → наступні реформатори звинуватять у ретроградстві нинішніх

Petró Tkatchénko

Igor Dubinskyi Про Ганья можна посперечатися (може бути Hanyu або Han'ya , але якщо друге, то теж все правильно), але Янаґігара все правильно, навіть за японською.

Petró Tkatchénko

Повторю своє запитання: що не так?

Японське «h» по суті тупо тотожне англійському. причому надто тотожне, якщо розглядати декотрі діалекти другої, де «h» перед «y» [j] — переважно «u» може набути вимови [ç], як от в «human». Ба більше, сама японська розрізняє німецькі «ch» [ç] і «h» [h] при можливості.

Виняток лише японське «hu», де «h» набуває вимови [ф]. Ну і [h] передає'ся якраз як «ньй» за українським правописом, сюди ж англійське «ню».

Нагадаю, українська вже має випадок, де «h» передає'ся як «г», і кажу не за часи УНР чи дуже специфічні переклади: Yokohama → Йокогама.

Перспективи (ілюстрація)

- До п. 3 — це в опублікованих перекладах 10 років тому. Формально це правильно, бо чинний правопис вимагає передавати придих перед голосними літерою «г».

Справжнє виокремлення й об'єднання Японії почалося, щойно на уряд заступив великий Токугава. 1603 року Токугава Іє-ясу, колишній сподвижник і Нобунага, і Гідейосі, став сьогунем Японії, завдавши поразки Гідейорі, синові Гідейосі, в битві при Секі-га-Гара.

Пропозиції (поточні)

- Для ЗВО,НДІ: затвердити якийсь варіант офіційно, як це зробили інші ЗВО або НДІ, кожен окремо; на всезагальну уніфікацію на основі необґрунтованої системи не зазіхати
- Для перекладачів: працювати з видавництвами, де перекладача поважають і мають його думку за авторитетну

Пропозиції (на майбутнє)

- ▶ Провести дослідження на основі методів, що ґрунтуються на вимірюваннях і розрахунках, а не органолептиці (фонетична акустика, психоакустика)
- ▶ На основі результатів розробити обґрунтовану систему транскрипції
- ▶ Домовитися про нові конвенційні правила
- ▶ Запропонувати цілісну систему правописній комісії чи аналогічному державному органу

Література

- 1. Есенова Е.Й. Практична транскрипція як засіб передачі матеріальної форми запозичень у мові-реципієнті. Закарпатські філологічні студії, вип. 21, том 1, с. 196–200.
- 2. Дубчак О. Чути Українською. Київ: Віхола, 2020.
- 3. Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015.
- 4. Hirsh I., Watson C. Auditory Psychophysics and Perception. *Annu. Rev. Psychol.* 1996. 47:461–84
- Дементьєва Т. С. Практична транскрипція японських довгих голосних звуків українською мовою. Науковий вісник міжнародного гуманістичного університету. Серія Філологія, 2024 № 66, с. 46 – 52.

Дані для зв'язку

Ігор Дубінський

Ел. пошта igor.dubinskyi@gmail.com

WhatsApp +351 927 373 113

Skype dubinskyi

Блог <https://ua.just-translate-it.com/blog>